

aizsardzības inspekciju sīkākai situācijas izpētei un salīdzinošās informācijas iegūšanai ārzemēs. Pēc šādas atbildes saņemšanas A. Vijups ar nožēlu atzīmēja, ka sekas mūsu nesakārtotai likumdošanai ir lietuviešu mantraču darbība Dienvidkurzemē. Turklāt A. Vijups tika papildināts ar piebildi: "...un igauņu – Ziemeļvidzemē.”

Diskusijas nobeigumā klātesošie vienojās, ka arheoloģiskā mantojuma saglabāšana lielā mērā ir atkarīga no sabiedrības zināšanām un izpratnes. A. Šnē atzina, ka šis ir laika un paaudžu jautājums. Sabiedrības attieksme un izglītotība nemainīsies viena vai divu gadu laikā, tas ir desmitgadu jautājums. Skandināvijā pagāja gadsimts, kamēr tika izaudzināta jauna paaudze, kura lepojas ar savā īpašumā esošajiem kultūras pieminekļiem. A. Šnē uzsvēra: ja sabiedrība tiks sistemātiski izglītota, tad pēc pārdesmit gadiem attieksme pret kultūras mantojumu Latvijā būs pavisam cita. Šajā kontekstā uz problēmas praktisko pusi norādīja A. Vijups un I. Lazdiņa. A. Vijups ar nožēlu atzina, ka diemžēl ap 40 Latvijas arheologu nespēj gan kvalitatīvi veikt savus tiešos darba pienākumus, gan izglītēt sabiedrību. Savukārt I. Lazdiņa norādīja uz vēstures skolotāju vāmajām zināšanām arheoloģiskā mantojuma aizsardzības jomā, minot nesen piedzīvoto gadījumu, kad vēstures skolotāja no sirds lepojās ar to, ka izrādījusi mantracīm lauku skolas apkārtnē esošos arheoloģiskos pieminekļus, jo viņai bijis liels prieks par viņa izrādīto interesi. Līdz ar to I. Lazdiņa uzsvēra, ka, ja ir cerība izaudzināt nākošās paaudzes, būtu jāsāk ar skolotājiem, kuri tiešā veidā audzina šīs paaudzes. Sabiedrības izglītošanas kontekstā A. Vijups arī uzsvēra, ka ir nepieciešams strādāt ar masu medijiem, kuri lielā mērā nosaka attieksmi gan pret arheoloģisko pieminekļu aizsardzību, gan mantračiem. Turklāt viņi atzīmēja, ka ir jāmeklē valoda, kādā ar mantračiem sarunāties, jo skaidrs ir viens, ka zinātniskās terminoloģijas izmantošana nav piemērots veids diskusijas veidošanai ne vien ar mantračiem, bet arī ar sabiedrību.

Pēc “Zinātnieku nakts” ietvaros notikušās diskusijas par arheoloģiskā mantojuma aizsardzību Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē tās dalībnieki vienprātīgi atzina, ka ir nepieciešama daudzu izskanējušo jautājumu sīkāka apspriešana un jaunu risinājumu meklēšana Latvijas arheologu kopīgā sanāsmē, iespējams, Latvijas Arheologu biedrības ietvaros.

Inna Lazdiņa

STARPTAUTISKS SIMPOZIJS EIROPAS KULTŪRAS GALVASPILSĒTĀ

2011. gadā Turku ir Eiropas kultūras galvaspilsēta. Līdztekus daudzām izstādēm, izrādēm, koncertiem un citiem pasākumiem kultūras programmas ietvaros Turku Universitāte, Turku vēstures asociācija un citas organizācijas bija pulcinājušas Baltijas jūras reģiona zinātniekus (humanitāro un sociālo zinātņu pārstāvjus), lai apspriestu, manuprāt, ļoti interesantas problēmas. Simpoziji notika 28. un 29. septembrī Turku Universitātē, tā nosaukums

“Sadalītā pagātne – konfliktējošās vēstures: vēstures zināšanas, atmiņa un politika Baltijas jūras reģionā”. Darbs tika organizēts šādi: dienas pirmajā pusē notika plenārsēdes, kurās pazīstami zinātnieki no Somijas, Zviedrijas, Krievijas, Latvijas, Lietuvas un Igaunijas lasīja plašus referātus, tad uzstājās koreferenti no Turku un Helsinku universitātēm, un pēc tam notika apspriešana. Uzreiz gribētos atzīmēt, ka dalībnieki bija ļoti aktīvi un bieži apspriešana turpinājās arī kuluāros. Pēcpusdienā darbs turpinājās sekcijās. Kopā bija desmit sekcijas (protams, fiziski nebija iespējams piedalīties visās).

Savukārt plenārsēdēs tika nolasīti seši referāti. Savā referātā “Konfliktējošās vēstures un politika Latvijā: priekšnoteikumi un problēmas (1990–2011)” es aplūkoju vairākas tēmas: vēstures loma Atmodas laikā un pirmajos gados pēc neatkarības atjaunošanas; kāpēc Latvijā tiek pausti dažādi (dažkārt pat diametrāli pretēji) uzskati par vienām un tām pašām vēstures norisēm; Latvijas Vēsturnieku komisijas pētniecības darbs un tā vērtējums; vēstures jautājumu aktualizēšana vēlēšanu laikā. Neraugoties uz to, ka referāta pamatā bija vienīgi Latvijas materiāls, tas izsauca tiešām lielu interesi. Pēc tā noklausīšanās tika uzdots daudz jautājumu. Īpaši gribētu pieskarties diviem jautājumiem, kuri pēc būtības sasaucās ar problēmām, kas tika skartas referātos Latvijas vēsturnieku kongresā. Pirmās bija saistīts ar jautātājas neizpratni, kāpēc pēdējos 20 gados Latvijā dominē tieši 20. gadsimta politiskā vēsture, kaut gan Latvijai ir tik bagāta vēsture arī pirms tam. Es paskaidroju, ka Latvijas vēsture līdz 20. gadsimtam nebūt nav atstāta novārtā. Taču padomju gados tieši 20. gadsimta vēstures norises tika falsificētas visvairāk, tāpēc vēsturnieku pienākums bija vislielāko uzmanību pievērst tieši šim periodam. Te es atsaucos uz Latvijas vēsturnieku kongresā pieņemtās rezolūcijas tekstu, kurā izteikta pārliecība, ka tuvākajā nākotnē Latvijas vēstures senākiem periodiem tiks pievērstā lielāka uzmanība.

Otrs jautājums: Kā mēs Latvijā izjūtam to, ka esam daļa no ES, Eiropas identitātes un arī Eiropas vēstures? Vai mēs cenšamies iekļauties Eiropas vēstures kontekstā? Vai mēs spējam skaidrot savas vēstures īpatnības? Šo jautājumu uzdeva Helsinku Universitātes profesors H. Meinanders, kurš savā plenārsēdes referātā “Atsevišķs stāsts? Interpretācija par Somiju Otrā pasaules karā” tieši uzsvēra to momentu, ka Somijas zinātniekiem liels darbs vēl stāv priekšā: izskaidrot Eiropai, ka “ziemas karš” jāaplūko atsevišķi no tā perioda, kad Somija bija nacistiskās Vācijas sabiedrotais (no 1941. līdz 1944. gadam). Es piekritu H. Meinanderam tajā ziņā, ka arī Latvijas zinātniekiem daudz kas būtu jāskaidro. Interesanti, ka somu kolektīvajā atmiņā “ziemas kara” iznākums netika vērtēts kā uzvara. Šim karam ir bijušas divas mācības: pirmā – neviens nepalīdzēs somiem, ja runa būs par Somijas valsts neatkarību, otrā – vajag būt vienotiem kopējā mērķa sasniegšanai. Referents tomēr atzīmēja, ka pēc PSRS sabrukuma valstī atkal pacēlās balsis, ka “mēs uzvarējām ziemas karā”, un vēsturniekiem nācās veikt izskaidrošanas darbu, ka šis viedoklis ne visai atbilst patiesībai, kaut gan neatkarība tika nosargāta.

Interesants bija profesora N. Kuposova no Sanktpēterburgas Universitātes (Krievija) referāts ar nosaukumu “*Memory Wars, Memory Laws*”, ko pēc būtības var pārtulkot kā “Vēstures kari, vēstures likumi”. Viņš aplūkoja “vēstures karu”, kuri radās Eiropā pagājušā gadsimta 60. un 70. gados,

priekšnoteikumus; pastāvošo likumdošanu attiecībā uz vēstures jautājumiem (tai skaitā vairākās Eiropas valstīs pastāvošos likumus, kuri paredz kriminālatbildību par holokausta noliegšanu) un, visbeidzot, atsevišķo valstu vēsturnieku viedokļus par to, vai ir lietderīgi pieņemt likumus un deklarācijas dažādos vēstures jautājumos un vai tie neierobežo vārda brīvību. Pats referents iestājās pret jebkādu likumu pieņemšanu vēstures jautājumos, tāpēc ka nevienā valstī tie faktiski “nestrādā”, jo ļoti grūti vai pat neiespējami ir izvirzīt apsūdzību un pamatot to tiesā. Principā arī Latvijā šāda tipa “vēstures likumi un deklarācijas” faktiski izrādījušās nelietderīgas. Kā zināms, Deklarācija par Latvijas okupāciju 1940. gada jūnijā tika pieņemta 1996. gadā. Taču tas nekādā ziņā netraucē to noliegt, apšaubīt, izvirzīt okupācijas akceptēšanu kā politisku prasību.

Simpozija otrajā dienā pirmais uzstājās profesors K. G. Karlsons no Lundas Universitātes (Zviedrija), kurš savu referātu “Mazākais ļaunums? Par komunisma un nacisma prezentāciju (*representation*) Eiropas vēstures kultūrā” sāka ar to, ka zviedri pa īstam atklāja Otro pasaules karu tikai pagājušā gadsimta 90. gados. Līdz tam, pēc K. G. Karlsona teiktā, Zviedrijas valdības īstenotā politika bija virzīta uz nākotnē risināmiem uzdevumiem, bet Otrais pasaules karš Zviedriju vispār neskāra vai skāra minimāli. Domājams, ka tieši ar šādu nostāju ir skaidrojama ļoti novēlotā Zviedrijas valdības atvainošanās par Latvijas leģionāru izdošanu Padomju Savienībai un padomju okupācijas neatzišana. Pašlaik ar ES finansiālu atbalstu tiek īstenots starptautisks projekts, kura saīsinātais nosaukums ir “Komnac” – divu vārdu (komunisms un nacisms) salikums. Šī projekta ietvaros paredzēti plaši pētījumi, kuru mērķis ir veikt divu politisko režīmu – komunisma un nacisma – salīdzinājumu, atrast saistību to starpā un atklāt savstarpēju ietekmi. Runājot par “mazākā ļaunuma” principu, pie kura pašlaik pieturas Eiropā, K. G. Karlsons īpaši uzsvēra, ka, no vienas puses, abus režīmus vajag salīdzināt, nevis pielīdzināt, no otras puses, tie, kuri izvēlējās mazāko no ļaunumiem, nedrīkst aizmirst, ka viņi tomēr ir izvēlējušies ļaunumu. Protams, var vienīgi atbalstīt šādus jautājumus, īpaši tāpēc, ka Latvija, kura pārdzīvoja abus režīmus, sniedz lielisku materiālu šādiem salīdzinošiem pētījumiem.

Profesors no Viļņas Universitātes (Lietuva) A. Eidints referātā “Selektīvās atmiņas komplikācijas (*complications*): holokausta traģēdija, “dubultais genocīds” un padomju režīma iedibināšanas Lietuvā vērtējums” stāstīja par savas valsts vēsturnieku pieredzi, ko tie ieguvuši pēdējo 20 gadu laikā, analizējot vēstures atmiņā dažādi vērtējamas Otrā pasaules kara norises. Referents atzīmēja, ka vēsturniekiem vēl liels skaidrošanas darbs priekšā. Savukārt M. Tamms no Tallinas Universitātes (Igaunija), būdams gados jauns cilvēks, stāstīja par to, kā Eiropas jaunieši uztver vēsturi un kā viņi rakstīs vēsturi nākotnē.

Runājot par sekciju darbu, īpaši gribētos izcelt M. Melas (Somija) ziņojumu “Igaunī un lībieši Padomju Latvijā: vēsturiskās atmiņas interpretācija”. Strādājot pie grāmatas par igauņiem Latvijā, autore bija savākusi ļoti daudz atmiņu par igauņu dzīvi Latvijā, tai skaitā arī padomju gados. Tieši šīs atmiņas kalpoja par pamatu ziņojumā paustām atziņām. M. Mela īpaši uzsvēra faktu, ka igauņi bija ļoti pakļauti asimilācijai, varbūt tāpēc, ka to skaits bija niecīgs. Tikai 30% Padomju Latvijā dzīvojošo igauņu uzskatīja sevi par

īgauniem, 30% – par latviešiem un pārējie – par krieviem. Klausītāju interesi izsauca arī stāsts par lībiešu likteni.

Par rezultātiem, ko ieguva Tartu Universitātes pētnieku grupa, salīdzinot, kā prese īgaunu un krievu valodā atspoguļo vēstures notikumus, ziņoja V. Jakobsone (Igaunija). Īpašu auditorijas interesi izraisīja tā ziņojuma daļa, kurā autore salīdzināja, kā 2007. gadā vieni un tie paši vēstures notikumi bija atspoguļoti vienos un ošros izdevumos.

Nobeigumā gribētu īpaši izcelt domu, ko, runājot par somu vēstures atmiņu, uzsvēra H. Meinanders: sabiedrības uztverē vēsture saistās ar četriem svarīgākiem notikumiem. Tie ir: nācijas izveidošana, valsts dibināšana, “zie-mas karš” un labklājības valsts celtniecība, kur cilvēkiem būtu prieks dzīvot un uz kuriem gribētos atgriezties. Secinājumus katrs lai izdara pats.

Irēne Šneidere

LU LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTA UN ŠLĒSVIGAS ARHEOLOGU SEMINĀRS

2011. gada 10.–13. oktobrī norisinājās LU Latvijas vēstures institūta un Baltijas un Skandināvijas Arheoloģijas centra (Šlēsvīgā, Vācijā; turpmāk – BSAC; *Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie, Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen*) kopīgs lauka seminārs, kas bija viena no projekta “LU Latvijas vēstures institūta sadarbība arheoloģiskos pētījumos ar Baltijas un Skandināvijas Arheoloģijas centru Šlēsvīgā” aktivitātēm. Projektu sagatavoja Valdis Bērziņš. Projektu atbalstīja Baltijas–Vācijas Augstskolu birojs ar Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienesta (DAAD) līdzekļiem.

Sadarbība starp LU Latvijas vēstures institūtu un Baltijas un Skandināvijas Arheoloģijas centru aizsākās pirms vairākiem gadiem ar abu institūciju akmens laikmeta speciālistu personiskiem kontaktiem. Līdz šim notikuši vairāki kopīgi pasākumi: sadarbības seminārs Šlēsvīgā (18.–21.03.2010.), seminārs par akmens laikmeta krama apstrādes tehnikām (23.–27.08.2010.), zemūdens objektu apsekošana Užavas un Salacas upēs (31.05.–08.06.2010.), ģeofizikālā izpēte Riņņukalna akmens laikmeta apmetnē (09.–12.04.2011.). Starp abām institūcijām 2010. gadā noslēgts sadarbības līgums.

Projekta ietvaros tika plānoti trīs pasākumi. Augustā notika kopīgi arheoloģiskie izrakumi Riņņukalna akmens laikmeta apmetnē (ap 4000. g. pr.Kr.), kas ir unikāla kā vienīgais zināmais akmens laikmeta piemineklis Baltijas reģionā, kur kultūrslānis sastāv no pārtikā izmantoto saldūdens (upes) gliemeņu vāciņiem. Izrakumu mērķis bija ar mūsdienu skatījumu izvērtēt šī pieminekļa raksturu un apmetnes kultūrslāņa stratigrāfiju, kā arī dokumentēt liecības, izmantojot mūsdienīgas tehniskās metodes. Pētījumus vadīja LU LVI vadošā pētniece Ilga Zagorska, tajos iesaistījās LU LVI pētnieks Valdis Bērziņš un BSAC pētnieks Dr. Haralds Libke (*Harald Lübke*), kura pieredze, veicot seno dzīvesvietu izpēti ar ģeofizikālām metodēm un interpretējot iegūtos rezultātus, ļauj racionālāk plānot izrakumu darbu un skaidrāk interpretēt senās dzīvesvietas telpisko struktūru.